

УДК 336.22

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Поколюдна О.В., к.н. з держ. упр., доцент (УкрДАЗТ)

Розглянуто механізм та стан сучасного податкового регулювання в Україні та його ефективності в зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України.

Ключові слова: податок, функції податків, податкове регулювання, Податковий кодекс України.

Постановка проблеми: Однією з найбільш актуальних та водночас найскладніших проблем України в період фінансово-економічної кризи є податкове регулювання економіки. Податки в умовах ринкової економіки повинні використовуватися не тільки як джерело наповнення бюджету, а й як важливий інструмент фінансового регулювання економіки. Більшість розвинутих країн в системі заходів антикризового регулювання економіки використовують оподаткування не тільки для вирішення фіскальних цілей, але й для виконання невідкладних завдань соціальної політики, перерозподілу доходів між різними верствами населення, підтримки платоспроможного попиту тощо.

Для створення відповідних умов підвищення конкурентоздатності економіки України на світовій арені держава повинна використовувати податкове регулювання як головний інструмент економічного впливу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній фінансовій думці XIX – XX ст. необхідність активного використання регулювальної функції оподаткування сформульована у працях С. Іловайського, А. Ісаєва, І. Озерова, О. Соколова, А. Тривуса [1, 2, 3, 4, 5]. При цьому поряд з місцем податків у регулюванні економічних процесів відзначалося значення податкового регулювання для соціальної політики держави [6].

У працях сучасних українських дослідників О.Д. Василика, А.М. Соколовської [7,8] значна увага приділяється не самій можливості впливу податків на економіку, що нині не підлягає сумніву, а переважно проблемам ефективності застосування інструментарію податкового регулювання, насамперед, у сфері розвитку підприємницької діяльності.

Дія на протязі минулого бюджетного року Податкового кодексу вимагає проведення аналізу ефективності нововведень, передбачених цим документом.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану податкового регулювання в Україні та його ефективності у зв'язку з прийняттям Податкового кодексу.

Основні результати дослідження. Сутність податків як економічної категорії не обмежується виключно їх фіскальним призначенням. Тому регулююча функція виділяється в окрему самостійну та виключно важливу функцію податків.

Регулююча функція податків свідчить про те, що вони безпосередньо впливають на фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання та країни в цілому. Зміни в структурі податків та розмірах їх ставок спроможні змінювати і темпи економічного розвитку в окремих галузях або сферах діяльності: сповільнювати або посилювати нагромадження капіталу шляхом впливу на інвестиційну діяльність; розширювати або звужувати платоспроможний попит населення країни; впливати на результати зовнішньоекономічної діяльності шляхом лібералізації або, навпаки протекціоністським заходам стосовно руху товарних потоків, що забезпечує вибір між експортрозширюючим або імпортозамінюючим типами економічного зростання.

Податкове регулювання як процес базується на свідомому, активному й цілеспрямованому використанні існуючої незалежно від волі суб'єктів управління регулювальної функції податків задля отримання певних соціально-економічних результатів. Тобто регулювальна функція податків виступає основою податкового регулювання [9].

Податкове регулювання – це заходи непрямого впливу на економіку, економічні і соціальні процеси шляхом зміни видів податків, податкових ставок, встановлення податкових пільг, зменшення або збільшення податкового навантаження, відрахувань до бюджету [6].

За формою впливу податкове регулювання належить до непрямих методів, що базуються не на прямому примушенні господарюючих суб'єктів, а на використанні їхніх економічних інтересів. Використовуючи засоби податкової політики, держава створює умови, за яких платникові стає вигідним враховувати інтереси держави в процесі своєї діяльності, і не вигідним робити те, що не відповідає інтересам суспільства.

За рівнем впливу податкове регулювання здійснюється як на загальнодержавному (загальнодержавні податки та збори), так і на місцевому рівні.

Заходи податкового регулювання за характером впливу можуть бути як стимулювальними, так і стримувальними, тобто мають комплексний характер.

Заходи податкового регулювання, залежно від цілей, обраного інструменту й порядку його застосування, можуть мати як довгостроковий (стратегічний) так і оперативний (тактичний) характер [6].

Податкове регулювання економіки держава здійснює через використання правових, адміністративних та економічних методів.

Правові методи передбачають прийняття нормативно-правових актів та вироблення механізму їх реалізації і контролю. Повинні бути створені єдині для всіх економічних суб'єктів умови правової поведінки щодо нарахування та сплати податків або надання обґрунтованих податкових пільг.

Адміністративні методи податкового регулювання базуються на принципах державного контролю за дотриманням принципів податкової поведінки. Вони охоплюють санкції за порушення податкового законодавства та нецільове використання бюджетних коштів.

Застосування економічних методів податкового регулювання передбачає опосередковане втручання з боку суб'єктів регулювання через створення певного економічного середовища. Використання економічних методів регулювання та податкових стимулів, таких як пільги, відстрочки, розстрочки податкових платежів, надання податкового кредиту та податкових канікул створюють можливість для зниження податкового тиску та зміцнення фінансового стану суб'єктів господарювання.

Податкове регулювання здійснюється в процесі мобілізації доходів бюджету. Інструментами регулювання є прямі і непрямі податки. Регулюючий вплив здійснюється через підвищення або зниження ставок податків, їх диференціації для різних категорій платників податків або типів об'єктів оподаткування, розширення або звуження бази оподаткування та неоподатковуваних мінімумів, звільнення від податків окремих категорій платників, надання податкових пільг та податкових знижок. Зміни періодичності сплати податків, розподіл податків по рівнях податкової системи.

Виходячи із завдань фіскальної політики, держава зацікавлена у збільшенні загальної суми податків і зборів, що надходять у бюджет. Надмірне підвищення податкового навантаження позбавляє платників стимулів до розвитку й

розширення масштабів діяльності, що веде до таких негативних наслідків, як ухилення від оподаткування й тінізації економіки.

Протягом останніх років в Україні дещо удосконалилися підходи щодо формування дохідної частини бюджету, в основу яких покладено сучасні ринкові принципи і засади податкового регулювання економіки. Держава почала враховувати причинно-наслідкові тенденції та зв'язки у сфері наповнення бюджету.

З 01 січня 2011 року в Україні почав діяти Податковий кодекс, який замінив велику кількість законодавчих актів з питань оподаткування. Податковий кодекс розглядався як документ, який повинен оптимально поєднати фіскальну функцію податків, від якої залежить фінансова забезпеченість держави, та регулювальну з метою зниження обсягів тіньової економіки.

В Податковому кодексі України вдосконалено деякі види податків, принципи та норми оподаткування, зменшено кількість податків та зборів: загальнодержавних – з 29 до 18, місцевих – з 14 до 5. Крім того, передбачено зниження ставок: податку на прибуток – поступово з 25 до 16 відсотків у 2014 році, податку на додану вартість – з існуючих 20 до 17 відсотків у 2014 році [10].

Податковим кодексом України наближено податковий та бухгалтерський облік, що деяким чином спрощує податкове законодавство. Доходи і витрати підприємств визначаються за принципом нарахування та відповідності доходів і витрат, який прийнятий у бухгалтерському обліку. При розрахунку об'єкта оподаткування податком на прибуток доходи від реалізації товарів (послуг) звітного періоду зменшуються на витрати, пов'язані із реалізацією товарів (послуг), які є аналогічними до собівартості. Таким чином, податок на прибуток сплачується із фактично отриманих підприємством грошей (аванси та передплати не враховуються при розрахунку) та забезпечується прозорість формування податкових зобов'язань на даних бухгалтерського обліку.

Передбачені Податковим кодексом та відповідними змінами Бюджетного кодексу перегляд та оптимізація переліку джерел наповнення державного бюджету, відміна низки малоєфективних податків і зборів позначились на структурі доходів Державного бюджету України у 2011 році. З неподаткових до податкових надходжень були перенесені рентні платежі, збори на паливно-енергетичні ресурси; 50 відсотків податку на доходи фізичних осіб, що сплачується (перераховується) на території міста Києва, віднесено до загального фонду державного бюджету. В результаті цих змін частка податкових надходжень за 2011 рік зросла порівняно із 2010 роком (без врахування у 2010 році погашення заборгованості минулих років з відшкодування

ПДВ за рахунок випуску ОВДП за спеціальним фондом держбюджету в обсязі 16,4 млрд. грн.) на 11,8 в.п. та становила 83,2 відсотка відповідно, неподаткових – знизилась на 9,7 в.п. до 15,6 відсотка [11].

Незважаючи на зниження ставки податку на прибуток підприємств з 1 квітня 2011 року з 25 до 23 відсотків порівняно з 2010 роком надходження від податку на прибуток підприємств до Державного бюджету України збільшились на 37 відсотків (або на 14770,2 млн. грн.) до 54739,4 млн. гривень [11].

На стан справляння податку на прибуток вплинуло запровадження норм Податкового кодексу, зокрема наближення податкового та бухгалтерського обліку, та зниження ставки податку, що сприяло детінізації економіки і, як наслідок, збільшенню декларування прибутку підприємствами.

Надходження від ПДВ із вироблених на території України товарів збільшилися в 1,4 раза у 2011 році порівняно з 2010 роком та на 0,2 відсотка (або на 153,1 млн. грн.) більше, ніж визначено в законі про бюджет [11].

На стан надходжень ПДВ із вироблених на території України товарів вплинуло зростання обсягу реалізованої продукції, а також передбачене Податковим кодексом покращення адміністрування податку шляхом:

- реєстрації податкових накладних платниками податку – продавцями в Єдиному реєстрі податкових накладних;
- подання платниками ПДВ разом з податковою декларацією копій реєстрів податкових накладних в електронному вигляді;
- анулювання реєстрації платників ПДВ у разі внесення запису до Єдиного реєстру юридичних та фізичних осіб про відсутність юридичної або фізичної особи за її місцезнаходженням.

У 2011 році відповідно до положень Податкового кодексу України було запроваджено механізм відшкодування ПДВ в автоматичному режимі. Всього у 2011 році в автоматичному режимі було відшкодовано 15867,4 млн. грн., або 37,1 відсотка загальної суми відшкодування [11].

Державний бюджет України у 2011 році отримав 33011,2 млн. грн. акцизного податку. Порівняно з 2010 роком надходження акцизного податку збільшилися на 19,5 відсотка, або на 5390,5 млн. гривень [11].

На збільшення надходжень акцизного податку у 2011 році проти попереднього року вплинуло підвищення ставок з 1 січня 2011 року на спирт етиловий, алкогольні напої, тютюнові вироби та нафтопродукти, передбачене Податковим кодексом України

Також у 2011 році Податковим кодексом започатковано оподаткування акцизним податком

скрапленого газу за ставкою 40 євро за 1000 кг., що забезпечило 158,8 млн. грн. надходжень акцизного податку до бюджету.

Виконання запланованого обсягу доходів загального фонду місцевих бюджетів вдалося досягнути за рахунок двох основних бюджетоутворюючих податків – податку на доходи фізичних осіб (отримано в сумі 54065,1 млн. грн.) та плати за землю (отримано 10700,9 млн. гривень). Ріст надходжень з податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів проти 2010 року (у співставних умовах) становив 8145,4 млн. грн., або 17,7 відсотка та з плати за землю – 1161,0 млн. грн., або 12,2 відсотка [11]. Причиною збільшення надходжень з податку на доходи фізичних осіб є запровадження Податковим кодексом прогресивної ставки оподаткування 17% для осіб, заробітна плата яких перевищує 10-кратний розмір мінімальної зарплати, встановленої на 1 січня звітного року, з суми такого перевищення.

Висновки. Дослідження сучасного стану податкового регулювання в Україні та його ефективності дають змогу зробити висновок, що поетапне зниження податкового навантаження за рахунок скасування неефективних податків і зборів, зниження ставок податку на прибуток та інші зміни за результатами першого року дії Податкового кодексу України призвели до того, що по основних податках вдалося досягти підвищення фіскальної ефективності.

Однак, фактичні доходи бюджету відчутно завищені за рахунок маніпулювання обсягами відшкодування ПДВ та надмірно сплаченими податками. Така політика формує загрози для економічної активності корпоративного сектору.

Специфічною особливістю сучасного етапу розвитку підприємництва в Україні є деяке його пожвавлення, обумовлене появою ознак подолання кризових явищ в економіці. Але названі процеси ще не набули бажаної стійкості. Збереження позитивних тенденцій можливе лише за умови проведення зваженої економічної політики, у тому числі ефективного податкового регулювання підприємницької діяльності, посилення контролю органів Державного казначейства за ефективним і цільовим використанням бюджетних коштів.

Дослідження сучасного стану податкової системи свідчить, що на сьогодні залишаються відкритими питання переорієнтації чинної податкової системи на стимулювання процесів соціально-економічного розвитку країни, вирішення яких може стати кроком до підвищення конкурентоспроможності держави та сприяти розвитку економіки України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Иловайский С.И. Косвенное налогообложение в теории и практике. / С.И. Иловайский– Одесса: [Б.и.], 1892. – 252 с.
2. Исаев А.А. Очерк теории и политики налогов. / А.А. Исаев– М.: ООО «ЮрИнфоР-Пресс», 2004. – 270 с.
3. Озеров И.Х. Основы финансовой науки. – Вып. 1: Учение об обыкновенных доходах. / И.Х. Озеров– М.: Тип. Т-ва И.Д.Сытина, 1908. – 530 с.
4. Соколов А.А. Теория налогов. / А.А. Соколов– М.: ООО «ЮрИнфоР-Пресс», 2003. – 506 с.
5. Тривиус А.А. Налоги как орудие экономической политики. / А.А. Тривиус– Баку: [Б.и.], 1925. – 32 с.
6. Податковий менеджмент: [підруч.] / Ю.Б.Іванов, А.І.Крисоватий, А.Я.Кізіма, В.В.Карпова. – К.: Знання, 2008. – 525 с.
7. Василик О.Д. Податкова система України: Навч. посіб. / О.Д. Василик– К.: ВАТ «Поліграфкнига», 2004. – 478 с.
8. Соколовська А.М. Податкова система держави: теорія й практика становлення. / А.М. Соколовська– К.: Знання-Прес, 2004. – 454 с.
9. Іванов Ю.Б. Функції податків та податкове регулювання / Ю.Б. Іванов // Формування ринкової економіки України. – 2009. – Вип. 19. – С. 36-43.
10. Податковий кодекс України. [Електронний ресурс]– режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
11. Пояснювальна записка до звіту про виконання державного бюджету за 2011 рік. [Електронний ресурс]– режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>

Аннотація. Рассмотрен механизм и состояние современного налогового регулирования в Украине и его эффективности в связи с принятием Налогового кодекса Украины.

Ключевые слова: налог, функции налогов, налоговое регулирование, Налоговый кодекс Украины.

Summary. Considered by the mechanism and condition of the modern tax regulations in Ukraine and its effectiveness in the light of the adoption of the tax code of Ukraine.

Keywords: tax, functions of taxes, tax regulation, the tax code of Ukraine.

*Рецензент д.е.н., професор УкрДАЗТ Колесников О.В.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Токмакова І.В.*

УДК 338.24

РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОГО ЗМІСТУ КАТЕГОРІЇ «КОРПОРАЦІЯ»

Посохов І.М., к.е.н., доцент (НТУ «ХП»)

У статті проведено дослідження розвитку економічного змісту категорії корпорація, автором запропоновано визначення категорії «корпорація».

Ключові слова: корпорація, категорія корпорація, види об'єднань підприємств, корпоративне право, корпоративне управління.

Постановка проблеми. Дослідження сучасного розвитку корпорацій та проблем корпоративного управління обумовлено процесами інтеграції вітчизняних корпорацій у світову економіку. Тому зростає актуальність підвищення ефективності управління сучасними корпораціями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Категорія корпорація та проблеми корпоративного

розвитку досліджено в публікаціях закордонних та вітчизняних науковців, таких як В. А. Євтушевський [30], Г. В. Козаченко [28], Г. В. Назарова [18], П. Самуельсон [4], Н. Б. Сонькин [8].

Однак, незважаючи на наявність наукових досліджень та публікацій у даній галузі, окремі питання розвитку вітчизняних корпорацій